

get sannsynlig at dette ville ha påvirket valgresultatet ganske mye om det var kjent før valget. Det er for jævlig at vi må leve med mange av de ansvarlige kommunepolitikere i 4 år til. **Sint**

« Hadde jeg bodd i en av disse kommunene, så ville jeg og-

så vært sint. Håper dere har vett nok til å vise deres misnøye, og sette de ansvarlige til veggs. Hele Norge ler jo disse "tullingene i nord" **Rune**

« Er det tilfeldig at det er AP-styrte kommuner i Nord-

Norge det er snakk om her? Neppe! Uduglighet og kameraderi satt i system, det vil nok straffe seg ved neste valg. Det er riktig å sette spørsmålsteget ved Terras rolle også, men kommunene burde jo overhode ikke gått inn på denne investeringen på denne måten. Så

dum og naiv kan man ikke være med offentlige penger. **Lage**

« Ja nettopp, for alle de andre partierne stemte liksom MOT disse investeringene...? **Torske**

« Nå gjorde tross alt Høyre mye det samme i Røyken for noen år tilbake, og resultatet ble ikke

bedre da.. Det ville kanskje lønne seg å tenke seg litt om, også i forhold til hvorvidt du kan trekke linjer mellom valg gjort av inkompetente mennesker, og partitilhørighet. Alt er ikke skytts for dette polariseringstullet vi ser i politikken i disse dager. **Martin**

NÆRINGSBLIV: Terra-skandalen er egentlig en grunnleggende systemsvikt som er så stor at den i verste fall kan bringe verdensøkonomien med seg i fallet.

Terra som systemsvikt

Erik S. Reinert
Økonom

PÅ ET SEMINAR om finansuroen som tankesmien Republica avholdt på Sørmarka i august i år, advarte den amerikanske økonom Jan Kregel forsamlingen om at bankvesenets rolle i kapitalismen var kvalitativt endret. Tidligere var bankenes hovedrolle å bedømme risiko, og det var en funksjon banksystemet lenge har utført tilfredsstillende. Kregel påviste at nye reguleringsregimer i praksis har fratatt banksystemet mye av deres gamle funksjon som risikovurderere og ledet banker og meglerhus til nå å spesialisere seg på sette sammen «pakker» av finansinstrumenter og å tjene sine penger på å selge disse, samtidig som de selv verken utfører sin tradisjonelle rolle som vurderer av risiko eller tar risiko selv. Disse risikofylte pakkene er ikke del av aktivasiden i bankenes regnskap etter at de er blitt solgt. Risikoen havner hos godtroende kjøpere, mens bankene sitter igjen med sikre inntekter fra provisjoner og forvaltningsgebyrer.

KREGEL BLE UNDER finanskrisen i Asia i 1997 kalt til FN-systemet fra sin stilling som professor ved universitetet i Bologna for å bidra til å løse krisen. Det Kregel pekte på i Oslo var at det som nå flommer over i norsk presse som Terra-skandalen egentlig er en grunnleggende systemsvikt – forårsaket av at gamle reguleringer ble opphevet (Glass-Seagal Act fra 1933) – som er så stor at den i verste fall kan bringe verdensøkonomien med seg i fallet. Somme-rens uroligheter basert på høyrisiko boliglån i USA var et første tegn på de samme systemiske problemene.

I NORGE PRØVER VI å få til et bedre vern for varslere. Skal vi få bukt med korrupsjon og annen uredelighet i arbeidslivet, mener mange vi må få flere arbeidstakere til å våge å varsle om kritikkverdige forhold og uregelmessigheter. Etter mitt syn burde vi innse at varslere også kan spille en rolle på systemnivå. Den internasjonale finanspressen har som varslere kommet sent, men kommet ganske godt. Utover høsten har den internasjonale finanspressen, ledet av Martin Wolf i Financial Times, kommet med gode analyser av systemsvikten. USAs ledende forretningstidsskrift «Fortune» kommenterte de store amerikanske bankenes tap med overskriften «What were they smoking?» (underforstått narkotika som påvirket deres dømmekraft)

TERRA-SKANDALEN: Med sin store fokusering på personer får avisene oss til å tro at det hele er menneskelig svikt: Man fokuserer minimalt på de systemiske problemene, skriver Erik S. Reinert. Terra-sjef Svein Erik Nordang midt i bildet. Foto: Vetle Vedlog

« Når det gjelder produkter fra finansnæringen bør man ha med seg Harry Potters råd.

og med hver enkelt toppsjef avbildet med fotografi og tapstall. En effektiv gjenoppfinnelse av den offentlige gapestokken som bevisst tar i bruk skam som avstraffelse, men nå i den hovedhensikt å forbedre systemet. Bare de institusjonene som alt hadde kvittet seg med «varer i arbeid» til høyrisikopakkene unngikk tap.

I DEBATTEN HAR norske aviser ligget langt etter som varslere. Ingen våger å være så respektløse som næringslivets eget tidsskrift «Fortune» overfor finanskapitalens hovedaktører. Istedenfor å følge sine internasjonale kolleger og fokusere på risikoen for systemsvikt og kritikk av feilvurderinger i finansinstitusjonene, slår vår ledende finansavis isteden opp en Se og Hør-versjon av Terra-skandalen på sin første side. «Terra-topper med familieselskaper tar ut 34 mill», samtidig som de i lederen på side to legger skylden på kommunene. «Hovedansvaret ligger hos rådmennene i kommunene som plasserte pengene». Med sin store fokusering på personer får avisen oss til å tro at det hele er menneskelig svikt,

man fokuserer minimalt på de systemiske problemene. Under subprime-krisen i sommer kommenterte samme avis at dette jo hadde skaffet en del fattige mennesker bolig. Historien er heller at fordi bankene hadde mistet en del av sin funksjon som bedømmere av risiko, tapte en del fattige mennesker – slik Nordlandskommunene nå står i fare for å gjøre – mye penger fordi de ble lurt til å kjøpe noe de ikke burde ha kjøpt. Boligkjøperne mistet ofte det lille de hadde av egenkapital. Nå treffer subprime-skandalen stadig flere uskyldige mennesker som blir kastet ut av boliger de har leid, der huseierne ikke lenger kan betale gjelden.

DET ER SNART TI ÅR SIDEN den amerikanske utgaven av «Business Week» brukte hele sin førsteside på å peke på at et nytt klaseskille var iferd med å skapes i USA. I Norge ville dette blitt ansett som både venstrevridd og USA-fiendtlig. I verdens seriøse kapitalistiske presse rapporteres hendelser som truer systemet, i Norge skyves de i langt større grad under teppet. Diskusjoner

på systemnivå er mangelvare.

I SVERIGE HAR MAN skapt begrepet «tokhögern». En uoffisiell logo noen har laget for bevegelsen leverer den engelske oversettelsen «Confederation of Swedish Right-Wing Loonies». Denne delen av høyresiden er preget av en kultur av typen «don't worry, be happy»: markeder kan aldri være skadelige. Etter mitt syn er tokhögern en langt større fare for markedsøkonomien enn såkalte «venstrevridde». Kapitalismen er et system av bevisst skapte institusjoner, blant annet tillit, som fokuserer og konsentrerer menneskelig initiativ inn i aktiviteter som gjør kaka større for alle. Det er det som gir systemet legitimitet. De institusjonene som holder systemet oppe krever stadig vedlikehold og tilpasninger til nye forhold, ellers mister systemet legitimitet hos folk, og med rette. Kapitalismen hadde lenge beskyttet kunder i finansmarkedet mot useriøse produkter, og dermed beskyttet selve kapitalismen som system

NESTE ÅR ER DET 100 år siden Harvard Business School ble grunnlagt, i en periode da kapitalismen hadde store likhetstrekk med dagens. En av grunnleggernes hovedmålsetninger var å gjø-

re det mulig for anstendige mennesker å tjene penger på en anstendig måte; med andre ord å skape en markedsøkonomi der risikoen for Terra-skandaler var minimal. På den tiden fant man ut at bokføringsregler ikke burde tillate bedrifter å inntektsføre inntekter fra fremtidige perioder, da disse pr. definisjon var usikre. Nylig fikk vi Enron-krisen der nettopp dette prinsippet – en fortjeneste oppblåst av usikre fremtidige inntekter – var selve kjernen i skandalen. Kapitalismens svingninger skaper perioder med regulering, de-regulering og regulering.

NÅR DET GJELDER produkter fra finansnæringen bør man ha med seg Harry Potters råd: dersom man møter noe tilsynelatende intelligent og ikke ser hvor det oppbevarer hjernen bør man ikke stole på det. Det vil si at dersom man møter et finansprodukt og ikke helt ut forstår logikken bak, bør man ikke kjøpe det. Det er neppe bare kommuner som har kjøpt slike finansprodukter i Norge. Det næringslivet trenger er folk som, med den italienske forfatteren Giuseppe di Lampedusa, innser at dersom vi vil at ting skal forbli som de er, er det nødvendig å andre ting. Det er det motsatte av tokhögerns budskap.

>>> FORTSETT DEBATTEN PÅ db.no/debatt